

BALTŲ MITOLOGIJOS IR LIETUVIŲ SAKY TINIO FOLKLORO TYRIMAI

1. Programos vykdytojas - Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Norminiai etatai, skirti programai – 6.

2. Programos tikslai:

- atlikti naujus šiuolaikiškus baltų mitologijos tyrimus ir jų sintetinius apibendrinimus;
- tęsti klasikinio sakinės lietuvių tautosakos paveldo fundamentinių šaltinių rengimo, skelbimo ir tyrimų tradiciją, suaktyvinant atskirų, kol kas menkiau akademinėmis publikacijomis reprezentuotų, folkloro žanrų šaltinių publikavimą ir tyrimus;
- suaktyvinti baltų mitologijos ir sakinio lietuvių folkloro tyrimų rezultatų sklaidą tarptautiniame mokslo kontekste.

3. Programos uždaviniai:

Siūlomą programą iš esmės sudaro trys svarbiausios, tarpusavyje glaudžiai susijusios dalys, orientuotos į fundamentalias sakinio folkloro ir mitologinių naratyvų tyrimų problemas, aktualius šios srities tyrėjams kylančius iššūkius ir visuomenės kultūrinių poreikių tenkinimą. Pirma, senoji baltų religija bei mitologija ir moderniaisiais laikais kelia didžiulį susidomėjimą. Šios srities tyrimai ir rekonstrukcijos aktualios visiems, siekiantiems giliau pažinti nacionalinio ir kultūrinio mūsų identiteto ištakas, lietuvių etninę pasaulėžiūrą, dvasinės kultūros raidą. Išsamūs, gilia mokslinė analize pagrįsti šios srities darbai aktualūs ne tik tai kitų akademinų kryptų mokslininkams, bet ir plačiajai visuomenei, ypač mokykloms. Deja, tokių mokslinių studijų, pagrįstų išsamiu įvairialypių (istorinių, etnografinių, archeologinių, tautosakinių ir kt.) šaltinių pažinimu bei gilia kompleksine jų analize, vis dar gerokai stokojame. Šią spragą ir bus siekiama padėti užpildyti programoje numatomais individualiais moksliniais tyrimais (monografija apie baltų gėrimo ritualą ir studija „Dangus ir jo ženklai lietuvių mitologijoje“).

Baltų religijos ir mitologijos studijos sudaro svarbų metodologinį pagrindą klasikinio lietuvių sakinės tautosakos paveldo tyrimams bei fundamentinių šaltinių rengimui. LLTI turi ilgametę fundamentinių mokslinių tautosakos šaltinių publikavimo tradiciją: tai ir ne pirmą dešimtmetį leidžiamas „Lietuvių liaudies dainynas“, ir pradėtas „Lietuvių patarlių ir priežodžių“ leidimas (T.1 išėjo 2000, T.2 – 2008 m.). Tačiau analogiškų, moksliniais principais parengtų kitų sakinės tautosakos žanrų šaltinių publikacijų dar labai dramatiškai stokojama. Šią milžinišką spragą ir siekiama užpildyti siūlomos programos rėmuose planuojamu pradėti leisti fundamentiniu „Lietuvių pasakojamosios tautosakos“ daugiatomiu leidiniu, kurio pirmasis tomas bus skirtas lietuvių stebuklinėms pasakoms, antrasis – etiologinėms sakmėms. Taip pat numatoma parengti ir „Lietuvių mįslių rinktinę“, kuri reprezentuotų šio smulkiojo sakinio folkloro žanro lietuviškąjį paveldą (greta jau pradėtų publikuoti patarlių ir priežodžių).

Trečias iššūkis, kylantis lietuvių sakinio folkloro tyrėjams – kuo plačiau pristatyti savo tyrimų rezultatus tarptautinei akademinėi bendruomenei. Šiam uždaviniui įvykdyti būtina rengti tarptautines mokslines konferencijas ir tyrimų publikacijas anglų kalba. Ilgalaiškės programos rėmuose planuojama Lietuvoje surengti Tarptautinės folkloro naratyvų tyrimų draugijos (*The International Society for Folk Narrative Research – ISFNR*) pasaulinį mokslinį kongresą *Folk Narrative in the Modern World: Unity and Diversity* („Folklorinis naratyvas šiuolaikiniame pasaulyje: vienovė ir įvairovė“). Taip pat planuojama parengti mokslinių straipsnių, skirtų folklorinio naratyvo analizei ir šiuolaikinių folkloro procesų tyrimams, rinkinį anglų kalba.

Taigi, įgyvendinus ilgalaiškę nacionalinę mokslo programą „Baltų mitologijos ir lietuvių sakinio folkloro tyrimai“ bus išspręsti šie svarbūs uždaviniai:

1) Fundamentiniai mitologijos ir sakinės tautosakos tyrimai leis kompleksiskai ištirti atskirų šios unikalios lietuvių dvasinės kultūros sričių istoriją, esamą būklę ir raidos tendencijas.

2) Išsamios mokslinės lietuvių pasakojamosios tautosakos (pasakų, sakmių) ir mįslių publikacijos leis šiuos lietuvių dvasinės kultūros šaltinius įvesti į aktyvią mokslinę apyvertą, padaryti prieinamus visuomenei ir parankius naudoti įvairiausiems kultūriniais bei edukaciniais tikslams.

3) Pasaulinio naratyvų tyrėjų kongreso organizavimas ir straipsnių rinkinio (anglų k.) parengimas leis adekvačiai pristatyti lietuvių folkloristiką tarptautiniame akademiname

kontekste, o lietuvių mitologų ir folkloristų tyrimus padaryti prieinamesnius pasaulinei mokslo bendruomenei.

4. Metodologinis tyrimų pagrindimas:

Programoje numatomi moksliniai tyrimai bus atliekami remiantis kompleksine metodologija ir solidžiu moksliniu šios srities įdirbiu. Baltų mitologijos ir sakinio lietuvių folkloro tyrimai LLTI vykdomi kaip tęstinė mokslinė programa ir remiasi solidžia tradicija: prof. N. Vėliaus atliktomis senosios baltų religijos ir mitologijos studijomis, šaltinių publikacijomis, taip pat ir toliau šiame bare besidarbuojančių N. Laurinkienės, D. Razausko, D. Vaitkevičienės tyrimais. Numatomos individualios mokslinės monografija bei studija remiasi išsamiu įvairialypių (istorinių, etnografinių, archeologinių, tautosakinių ir kt.) šaltinių pažinimu bei gilia kompleksine jų analize ir sintetiniais apibendrinimais.

Tuo tarpu planuojamų fundamentinių sakinio folkloro šaltinių rengimas pirmiausia grindžiamas šios srities mokslinės tipologijos bei žanrinių studijų ir klasifikacijų įdirbiu, taip pat jau išplėtotais mokslinio šaltinių rengimo (tekstų atrankos, tekstologinio bei dialektologinio redagavimo, mokslinių komentarų, rodyklių ir kt. pateikimo) principais. Lietuviškoji sakinio folkloro žanrų kūrinių klasifikacija remiasi tarptautine Arne-Thompsono sukurta pasakų klasifikacija (AT), neseniai atnaujinta ir išplėta H.J. Utherio (ATU), taip pat AT pagrindu sudarytu J. Balio „Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų katalogu“ (1936), B. Kerbelytės sudarytu „Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogu“ (T. 1–4, 1999–2009), K. Grigo parengta patarlių klasifikavimo sistema, A. Kensminienės atlikta lietuvių mįslių tipologine klasifikacija ir kt. Fundamentiniai sakinio folkloro šaltiniai rengiami atliekant kelių lygmenų tyrimus (tipologinius, tekstologinius, lyginamuosius ir kt.), kaip rezultatą pateikiant visuomenei visuminį istoriškai susiklosčiusį žodinės folkloro tradicijos diachroninį vaizdą. Jis pristatomas ne tik konkrečiais tekstais detalai reprezentuojant atskiro žanro tautosakos kūrinių sistemą, bet ir ją gerokai praplečiant privalomu moksliniu aparatu (rengiami platūs moksliniai įvada, kelių lygmenų komentarai, sudaromos rodyklės, bent į dvi užsienio kalbas verčiamos plačios santraukos ir t. t.).

Analogiški moksliniai folkloro tyrimai ir publikavimas vykdomi visame pasaulyje, kadangi tradicinė kultūra, folkloras, jo pažinimas – neatsiejama nacionalinio bet kurios tautos identiteto dalis. Neginčytina folkloristikos mokslo lyderė pasaulyje – Suomija, kur jau šimtą metų leidžiama mokslinių studijų serija *Folklore Fellows Communications* (FFC), ligi šių dienų apimanti daugiau nei 300 tomų. Vokietijoje, Getingene, taip pat rengiama pasaulinė pasakų enciklopedija *Enzyklopädie des Märchens* – mokslinis folkloristikos leidinys, kurio nuo 1960 m. jau išėjo 14 tomų. Vykdam mokslinius mitologijos ir folkloro tyrimus, galima remtis ir rusų mokslininkų įdirbiu šioje srityje: minėtina dvitomė enciklopedija *Мифы народов мира*, taip pat žinomų baltistų V. Ivanovo, V. Toporovo ir kt. studijos.

Pasaulinė naratyvų tyrimų sklaida ir mokslininkų tarpusavio bendradarbiavimo skatinimas yra pagrindinis Tarptautinės folkloro naratyvų tyrimų draugijos (*International Society for Folk Narrative Research – ISFNR*) tikslas. Draugija gyvuoja jau 50 metų ir yra surengusi 15 pasaulinių kongresų bei daugybę mažesnio masto konferencijų bei simpoziumų. 16-asis pasaulinis šios draugijos kongresas įvyks 2013 m. Vilniuje, organizuojamas LLTI (tarptautinis kvietimas jau paskelbtas). Tai sudarys galimybę lietuvių mokslininkams atsidurti pačiame naujausių pasaulinių humanitarikos tendencijų epicentre, pasisemti naujų idėjų ir pristatyti savo nuveiktus darbus.

5. Tyrimų etapai ir jų charakteristika:

Programos vadovė – vyresn. m. d. dr. L. Būgienė; taip pat pagrindinius programoje numatytus darbus vykdys LLTI Sakytinės tautosakos skyriaus darbuotojai vyresn. m. d. dr. (hp) N. Laurinkienė, vyresn. m. d. dr. D. Vaitkevičienė, m. d. dr. A. Kensminienė, m. d. dr. R. Racėnaitė, m. d. dr. J. Šlekonytė, ir kiti skyriaus darbuotojai. Mokslininkų grupė vykdam programą gali būti pildoma ir keičiama.

Numatomų programoje darbų detalus kalendorinis planas:

2012 m.

- Rengiama monografija apie baltų gėrimo ritualą (renkama medžiaga, pradedamas rašyti tekstas). Vyresn. m. d. dr. D. Vaitkevičienė.

- Vykdomi galutiniai fundamentinio daugiatomicio mokslinio leidinio „Lietuvių pasakojamoji tautosaka“ tomo, skirto stebuklinėms pasakoms, parengimo darbai, tomas parengiamas spaudai. Pagrindinė vykdytoja - m. d. dr. J. Šlekonytė ir kiti grupės mokslininkai, redaktoriai.

- Pradedamas rengti fundamentinio daugiatomicio mokslinio leidinio „Lietuvių pasakojamoji tautosaka“ tomas, skirtas etiologinėms sakmėms (tomo struktūros nustatymas, pirminė tekstų atranka). Pagrindinė vykdytoja - m. d. dr. R. Racėnaitė ir kiti grupės mokslininkai, redaktoriai.

- Pradedami 2013 m. vyksiančio 16-ojo pasaulinio ISFNR kongreso organizaciniai darbai: informacijos sklaida, dalyvių registracija ir kt. Vyresn. m. d. dr. L. Būgienė ir kiti grupės mokslininkai.

2013 m.

- Toliau rengiama monografija apie baltų gėrimo ritualą;

- Pradedama rengti studija „Dangus ir jo ženklai lietuvių mitologijoje“ (medžiagos kaupimas ir atranka). Vyresn. m. d. dr. (hp) N. Laurinkienė.

- Toliau rengiamas fundamentinio daugiatomicio mokslinio leidinio „Lietuvių pasakojamoji tautosaka“ tomas, skirtas etiologinėms sakmėms (tolesnė tekstų atranka, medžiagos struktūravimas, pradedamas komentarų rengimas);

- Pradedama rengti „Lietuvių mįslių rinktinė“ (leidinio systruktūros nustatymas, pradinė medžiagos atranka). Pagrindinė vykdytoja - m. d. dr. A. Kensminienė ir kiti grupės mokslininkai, redaktoriai.

- 2013 m. birželio 25-30 d. Vilniuje organizuojamas 16-asis pasaulinis ISFNR kongresas bei generalinė ISFNR draugijos asamblėja.

2014 m.

- Baigiama rengti monografija apie baltų gėrimo ritualą (baigiamas teksto rašymas, galutinis monografijos parengimas spaudai);

- Toliau rengiama studija „Dangus ir jo ženklai lietuvių mitologijoje“;

- Toliau rengiamas fundamentinio daugiatomicio mokslinio leidinio „Lietuvių pasakojamoji tautosaka“ tomas, skirtas etiologinėms sakmėms (tolesnė medžiagos atranka, teksto ir komentarų rašymas, pradedamas tekstologinis redagavimas);

- Toliau rengiama „Lietuvių mįslių rinktinė“ (tolesnė medžiagos atranka; pradedamas teksto rašymas);

- Pradedamas rengti straipsnių rinkinys anglų kalba, skirtas folkloro naratyvų analizei (struktūros numatymas, autorių ir tekstų atranka, medžiagos kaupimas). Pagrindinė vykdytoja - vyresn. m. d. dr. L. Būgienė ir kiti grupės mokslininkai, redaktoriai.

2015 m.

- Toliau rengiama studija „Dangus ir jo ženklai lietuvių mitologijoje“;

- Baigiamas rengti fundamentinio daugiatomicio mokslinio leidinio „Lietuvių pasakojamoji tautosaka“ tomas, skirtas etiologinėms sakmėms (tekstologinis redagavimas, tomo parengimas spaudai);

- Toliau rengiama „Lietuvių mįslių rinktinė“ (teksto rašymas);

- Toliau rengiamas straipsnių rinkinys anglų kalba, skirtas folkloro naratyvų analizei (tolesnis medžiagos kaupimas, pradedamas redagavimas).

2016 m.

- Baigiama rengti studija „Dangus ir jo ženklai lietuvių mitologijoje“ (leidinio parengimas spaudai);

- Baigiama rengti „Lietuvių mįslių rinktinė“ (parengimas spaudai);

- Baigiamas rengti straipsnių rinkinys anglų kalba, skirtas folkloro naratyvų analizei (redagavimas ir parengimas spaudai).

6. Numatomi rezultatai:

Ilgalaikės programos rėmuose planuojama parengti:

- 1) Studiją „Dangus ir jo ženklai lietuvių mitologijoje“ (2013-2016);
- 2) Monografiją apie baltų gėrimo ritualą (2012-2014);
- 3) Fundamentinio daugiatomicio mokslinio leidinio „Lietuvių pasakojamoji tautosaka“ tomą, skirtą stebuklinėms pasakoms (2012);
- 4) Fundamentinio daugiatomicio mokslinio leidinio „Lietuvių pasakojamoji tautosaka“ tomą,

skirtą etiologinėms sakmėms (2012–2015);

5) „Lietuvių mįslių rinktinė“ (2013-2016);

6) Straipsnių rinkinį anglų kalba, skirtą folkloro naratyvų analizei (2014-2016).

7) 2013 m. Lietuvoje surengti Tarptautinės folkloro naratyvų tyrimų draugijos (*The International Society for Folk Narrative Research – ISFNR*) pasaulinį mokslinį kongresą *Folk Narrative in the Modern World: Unity and Diversity* („Folklorinis naratyvas šiuolaikiniame pasaulyje: vienovė ir įvairovė“)

7. Rezultatų sklaidos priemonės:

Siekiant tarptautinės rezultatų sklaidos, 2013 m. Lietuvoje bus surengtas Tarptautinės folkloro naratyvų tyrimų draugijos (*The International Society for Folk Narrative Research – ISFNR*) pasaulinis mokslinis kongresas *Folk Narrative in the Modern World: Unity and Diversity* [„Folklorinis naratyvas šiuolaikiniame pasaulyje: vienovė ir įvairovė“]. Taip pat numatoma rengti viešus išėjusių leidinių pristatymus, skelbti jų recenzijas ir anotacijas mokslinėje ir populiariojoje spaudoje.

8. Preliminarus programos lėšų paskirstymas (tūkst. litų):

Eil. Nr.	Išlaidų pavadinimas	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	Visai programai (suma)
1.	Programai skirti norminiai etatai, lėšos	6 190,8	6 190,8	6 190,8	6 190,8	6 190,8	954
2.	Kitos lėšos planuojamos programai vykdyti (iš kitų, institutui skirtų valstybės biudžeto bazinio finansavimo lėšų)	0	0	0	0	0	0
	Iš viso	190,8	190,8	190,8	190,8	190,8	954

9. Programos trukmė:

2012 - 2016 metai.

10. Programos vadovas:

dr. Lina Būgienė, LLTI Sakytinės tautosakos sk. vyresnioji m.d. (skyriaus vadovė), tel. +37065668284; lina@llti.lt